

EDEBİYAT TARİH İLİŞKİSİ

Tarih, olayların sebebini ve sonucunu aktarırken edebiyat ise olayların toplum üzerindeki etkisini bizlere aktarır.

Edebiyat, içeriğinde tarihî unsurlar barındıran bir sanattır, dolayısıyla bir edebi eser dönemini yansıtan bir tarihi belge niteliğindedir.

Edebi eser, yazıldığı dönemi yansıttığından bir eseri incelerken dönemin tarihi şartlarını bilmek gerekir.

Geçmişten günümüze kadar yazılmış olan edebi eserleri ve edebi oluşumları “Edebiyat Tarihi” inceler.

EDEBİYAT DİN İLİŞKİSİ

Toplumu derinden etkileyen ve ona yön veren en güçlü olgulardan olan din, edebiyatı da etkiler ve ondan faydalanır. Bu anlamda [edebiyat din ilişkisi](#) sıkı bir bağ taşır diyebiliriz.

→ Edebiyatın şekillenmesinde dinin büyük bir yeri vardır. (Divan Edebiyatı)

→ Dinin yayılmasında ve günümüze kadar ulaşmasında edebiyatın büyük bir rolü vardır. Örneğin Ahmet Yesevi

→ Sanatçılar dini konularla edebiyatı zenginleştirmiştir.

TÜRK EDEBİYATININ DÖNEMLERİ

Türklerin tarih boyunca içinde bulunmuş olduğu kültürel hayat ve yaşam biçimi aynı şekilde edebiyatı da dönem dönem farklı özelliklere büründürmüştür.

Mehmet Fuat Köprülü, Türklerin tarih boyunca geçirmiş olduğu kültürel özellikleri baz alarak "Türk Edebiyatının Dönemleri"ni belirlemiştir.

TÜRK EDEBİYATININ DÖNEMLERİ		
İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatı	İslamiyet Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı	Batı Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı
1) Sözlü Edebiyat	1) Divan Edebiyatı	1) Tanzimat Ed.
2) Yazılı Edebiyat Göktürk Yazıtları Uygur Metinleri	2) Halk Edebiyatı Anonim halk ed. Dinî - Tasavvufi halk ed. Âşık tarzı halk ed.	2) Servet-i Fünûn 3) Fecr-i Âtî Ed. 4) Millî Edebiyat Dönemi Edebiyatı 5) Cumhuriyet Dönemi Türk Ed.

Türkçenin Tarihi Dönemleri

ALTAY DÖNEMİ

ESKİ TÜRKÇE

(6-10.yy)(Göktürk-Uygur-Karahanlı)

ORTA TÜRKÇE DÖNEMİ

KUZEY-DOĞU TÜRKÇESİ

Karahanlı 11-13.yy.

Harzem-Kıpçak 13-15.yy.

Çağatay 15-20.yy.

20.Yüzyıldan İtibaren:

- Özbek Türkçesi
- Tatar Türkçesi
- Kazak Türkçesi
- Kırgız Türkçesi

BATI TÜRKÇESİ

Eski Anadolu Türkçesi (13-15.yy.)

Osmanlı Türkçesi (15-20.yy.)

Türkiye Türkçesi (20.yy.)

20.yy. Batı Türkçeleri:

- Azerbaycan Türkçesi
- Gagavuz Türkçesi
- Türkmen Türkçesi

Türkçenin Tarihi Gelişimi

1. Altay Dil Birliği (Altay Dönemi)

Bu dönemin hangi tarihleri kapsadığı tam olarak bilinmemektedir. Bu dönemde Türkçe, dahil olduğu Altay dil grubu içerisinde yer almaktadır.

2. Eski Türkçe (M.S. (6-10. yy)

Bu dönem Türkçesini Göktürkçe, Uygurca ve Karahanlı Türkçesi olarak üç başlıkta inceleyebiliriz.

Göktürk Dönemi: Bu dönemde Orhun Abideleri Göktürk alfabesiyle yazılmıştır.

Uygur Dönemi: Yeni dinlerini anlatan çeviri dini eserler yazmışlardır.

Karahanlı Dönemi: İslami dönem Türk edebiyatının ilk ürünleri olan Geçiş Dönemi eserleri (Kutadgu Bilig, Dîvânü Lugâtî't-Türk, Atabetü'l Hakayık, Divan-ı Hikmet) Eski Türkçe Dönemi'nde yazılmıştır.

3. Orta Türkçe

Eski Türkçe ile yeni Türkçe arasında bir köprü görevi gördüğünden dolayı "Orta Türkçe" adıyla anılmıştır.

Bu dönem Türkçesi İslam medeniyetinden oldukça etkilenmiş ve bünyesinde önemli değişiklikler yaşanmıştır.

1) KUZEY-DOĞU TÜRKÇESİ (11-21 yy.)

- a. Kıpçak Türkçesi
- b. Çağatay Türkçesi
- c. Harezmi Türkçesi

Özbek Türkçesi

Tatar Türkçesi

Kazak Türkçesi

Kırgız Türkçesi

2) BATI TÜRKÇESİ (13-21. yy.)

a. Eski Anadolu Türkçesi (13-15 yy.)

Anadolu Selçuklu Devleti'nin kuruluşuyla başlayan ve 15.yüzyıla kadar devam eden Türkçedir.

b. Osmanlı Türkçesi (15-20. yy.)

İstanbul'un fethiyle birlikte imparatorluğa dönüşen Osmanlı'da Arapça ve Farsça etkisiyle oluşturulan yazı dilidir.

Türkçe bu devrede Arapça ve Farsçadan pek çok kelime ve gramer şekilleri almıştır.

c. Türkiye Türkçesi (20-21. yy.)

Türkiye Türkçesi, 20. asrın başlarından günümüze kadar devam eden dönemdir.

1911 yılında yayınlanan Yeni Lisan Hareketi, bu Türkçenin başlangıcıdır.

Zamanla yabancı kelimeler ve gramer yapıları terk edilmiştir.

Yazı dili olarak İstanbul Türkçesi baz alınmıştır.

1932'de Mustafa Kemal Atatürk tarafından Türk Dili Tetkik Cemiyeti (Türk Dil Kurumu)'nin kuruluşu bu Türkçenin gelişiminde büyük bir rol oynamıştır.

Türklerin bugüne kadar kullandıkları alfabeler nelerdir?

Geçmişten günümüze kadar Türkler, 5 farklı alfabe kullanmışlardır.

Köktürk Alfabeti: Bilinen ilk Türk alfabesidir. 4 ünlü, 8 birleşik, 26 ünsüz harften oluşur. Orhun Abideleri bu alfabeye yazılmıştır.

Uygur Alfabeti: 4 ünlü 14 ünsüz harften oluşan bir alfabadir.

Arap Alfabeti: Arap alfabesi toplam 28 harften oluşur.

Kiril Alfabeti:

Latin Alfabeti: Latin alfabesi, 1 Kasım 1928'de kabul edilen "Harf İnkılabı" ile ülkemizde kullanılmaya başlanmıştır.

DEDE KORKUT HİKAYELERİ

12-13.yüzyılda sözlü olarak oluşmaya başlayan ve 15. yüzyılda yazıya aktarılan Dede Korkut Hikayeleri, milli bir özellik taşıması ve dönemin Türk kültürü ile yaşayışını aktardığından kıymetli bir eserdir.

Birbirinden bağımsız 12 hikaye ve bir ön sözden oluşmaktadır.

Hikayeler Dede Korkut adı verilen biri tarafından anlatıldığı için bu adla anılmıştır.

Dede Korkut Hikayeleri'nde hem destan unsurlarını hem de halk hikâyesinin özelliklerini görmek mümkündür.

Eser, nazım-nesir karışık bir şekilde oluşturulmuştur.

Halk hikayelerinde olduğu konuları kahramanlık ve sevdadır.

Dede Korkut Hikayelerinin üç nüshası bulunmaktadır: Dresden, Vatikan ve Günbed.

HALK HİKAYESİ

Sözlü olarak halkın arasında yaşayan, çoğu zaman gerçeğe yakın aşk ve kahramanlık gibi olaylara dayalı hikayelere "**Halk hikayesi**" denir.

Halk hikayeleri destan geleneğinden doğmuş ve onun yerine geçmiştir.

Halk hikâyelerinde olağanüstü unsurlar destanlara göre azalmış, kişiler ve olaylar doğal boyutlarına gelmiştir.

Nazım-nesir karışık bir şekilde anlatılır.

Genellikle aşk ve kahramanlık konuları işlenmiştir.

Halk hikâyeleri sözlü gelenek ürünleridir yani anonimdir.

Konularına Göre Halk Hikayeleri

Aşk Hikayeleri: Kerem ile Aslı, Tahir ile Zühre.

Dini Temalı Kahramanlık Hikayeleri: Hayber Kalesi, Battal Gazi, Danişment Gazi.

Destanî Halk Hikâyeleri: Dede Korkut Hikâyeleri ve Köroğlu Hikâyesi

CENKNAMELER

Hz.Ali'nin gösterdiği kahramanlıklar efsaneleştirilerek dilden dile aktararak zamanla Türk kültürü içinde önemli yer tutan cenknameler oluşmuştur.

“Hz. Ali Cenknameleri” özellikle 13. yüzyıl Türk edebiyatında önemli örneklerle kendini göstermiştir.

Cenknamelerin yazılış amacı topluma dinî-ahlaki ve tarihî bilgi vererek insanları bilinçlendirmektir.

Hz.Ali'nin her savaşta en önde yer aldığı cenknamelerde masal kahramanları olan ejderha, cadı ve devler de yer alır.

MESNEVİ

İran edebiyatından Türk edebiyatına geçen Mesnevi, aruzun kısa kalıplarıyla yazılan, beyitlerle yazılan ve her beytin kendi arasında kafiyeli olduğu, genellikle bir olayın anlatıldığı nazım biçimidir.

Kelime anlamı ikili, ikişerdir.

Beyitlerden oluşan bu nazım biçiminde uyak örgüsü aa, bb, cc ... şeklindedir.

Konu ve beyit sınırlaması bulunmamaktadır.

Daha çok aşk ve kahramanlık konuları işlense de bu türde dinî, tasavvufî, ahlaki eserler ve manzum sözlükler de yazılmıştır.

Bir şairin yazdığı beş mesneviye Hamse denir. Türk edebiyatında Ali şir Nevai, Taşlıcalı Yahya Bey hamse sahibi şairlerdendir.

Türk edebiyatında yazılan ilk mesnevi 11.yüzyılda Yusuf Has Hacıp'in yazdığı **Kutadgu Bilig** adlı eserdir.

En meşhur mesnevilerin başında ise Mevlana tarafından yazılan Mesnevi adlı eser gelmektedir

Ahmedi – İskendername

Ařık Pařa – Garipname

Süleyman řelebi – Mevlid

řeyhi – Harname, Hüsrev  řirin

Nabi – Hayrabat

Fuzuli – Leyla ile Mecnun, Beng  Bade

řeyh Galip – Hüsn  Aşk

TANZİMAT DÖNEMİ'NDE HİKAYE

Batılı anlamdaki hikâye türü, edebiyatımıza Tanzimat Dönemi'nde girmiştir.

Tanzimat hikâyesinde işlenen önemli temalar: tutsaklık, zorla yapılan evliliklerin doğurduğu acı sonuşlar; Batı uygarlığı ile Osmanlı uygarlığı arasındaki farklar, kadın erkek ilişkileri gibi temalardır.

Geleneksel hikayeciliđin etkisi (meddah ykclđ) görülür.

Kahramanlar çoğu zaman tek yönlüdür. İyiler tamamen iyi, kötüler de tamamen kötüdür

Romantizmin etkisi vardır.

Ahmet Mithat Efendi, Emin Nihat, Şemsettin Sami, Nabizade Nazım, Samipaşazade Sezai dönemin başarılı hikayecileridir.

- ✓ İlk hikaye örneğimiz: **Letaif-i Rivayat** (Ahmet Mithat Efendi)
- ✓ Batılı anlamda ilk hikayemiz: **Küçük Şeyler** (Samipaşazade Sezai)

MİLLÎ EDEBİYAT DÖNEMİ'NDE HİKAYE

Millî Edebiyat Dönemi hikâyelerinin ortak özelliği, halkın anlayabileceği sade bir dille ülke sorunlarına ağırlık vermek ve milli düşünceler dile getirmesidir.

Bu dönemde sanatçılar Türkçülük fikriyle hikâyelerinde milli kaynaklara yönelmişler ve öykülerde sade bir dil kullanmışlardır.

Dilin sadeleştirilmesi anlayışında “Yeni Lisan” makalesi etkili olmuştur.

Sanatçılar “memleket edebiyatı” anlayışıyla hikâyelerinin konularını Anadolu’dan ya da milli tarihten seçmişlerdir.

Sanatçılar Anadolu’ya açılmış ve gözlemlerini hikayeletirmişdir.

Realizmin etkisi vardır.

Daha çok olay hikayesi türünde eser yazılmıştır.

Bu dönemde eser vermiş başlıca sanatçılar Ömer Seyfettin, Refik Halit Karay, Halide Edip Adivar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'dur.

Yeni Lisan makalesiyle dilde sadeleşmenin öncülerinden olan Ömer Seyfettin, bu dönemin en başarılı hikayecilerinden birisi olmuştur.

FİİLİMSİLER

Belirli eklerle fiillerden türeyen; isim, sıfat ve zarf olarak kullanılabilen kelimelere fiilimsi (eylemsi) denir.

Fiilimsiler;

- Kip ve kişi eklerini alamaz.
- Cümle içinde isim, sıfat, zarf gibi görevlerde kullanılabilir.
- "-ma, -me" olumsuzluk ekini alabilir.

1. İsim Fiil (Ad Eylem)

Fiillere getirilen eklerle türetilen, bir eylemin, oluşun, kılışın adı olan sözcüklerdir. Yani isim fiiller bir eylemin ismi olur.

İsim fiil ekleri şunlardır:

-me, -ma

-ış, -iş, -uş, -üş

-mek, -mak (Bu ek her halükarda isim fiil ekidir)

*Kitap **okumak** için odama çekildim.*

2. Sıfat Fiil (Ortaç)

Fiil kök ve gövdelerine gelen eklerle türeyen, cümle içinde sıfat göreviyle kullanılan kelimelerdir.

Sıfat fiil ekleri:

“Anası mezar dikecekmiş”

***Tanıdık** komşuların yardımlarıyla zor günleri atlattık.*

***Geçmiş** günlerimizi özlemle arıyorum.*

3. Zarf Fiil (Bağ fiil, Ulaçlar)

İsim-fiil ve sıfat-fiiller gibi fiillerden türeyen, cümlede zarf tümleci olarak kullanılan ve genellikle yüklemi durum ya da zaman yönünden niteleyen fiilimsilerdir.

Zarf-fiil ekleri şunlardır: **“-ken, -alı, -madan, -ince, -ip, -arak, -dıkça, -e...-e, -r...-maz, -casına, -meksizin, -dığında, -esiye”**

***Gülümseyince** içimde bir heyecan oluşuyordu.*

***Durmaksızın** koşuyordu.*